

Empirická studie

KACHLÍK, P. 2015. Analýza chování s rysy závislosti a primární prevence u prezenčních studentů Masarykovy univerzity. *Lifelong Learning – celoživotní vzdělávání*, roč. 5, č. 3, s. 45–74. ISSN 1804-526X.

DOI: <http://dx.doi.org/10.11118/life1e2015050345>.

Příspěvek redakce obdržela: 8. 12. 2014.

Upravený příspěvek po recenzním řízení přijat k publikování: 20. 7. 2015.

ANALÝZA CHOVÁNÍ S RYSY ZÁVISLOSTI A PRIMÁRNÍ PREVENCE U PREZENČNÍCH STUDENTŮ MASARYKOVY UNIVERZITY

Petr Kachlík

Abstrakt: Cílem prezentovaných výzkumných studií byla deskripce a analýza potenciálně návykového chování vzorku prezenčních studentů Masarykovy univerzity a možnosti jeho prevence. Jednalo se o tři anonymní dotazníkové studie, první mapovala ve vzorku 9 993 respondentů zkušenosti s návykovými látkami legálního a ilegálního typu, jejich názory a postoje. Ve druhé studii bylo osloveno 2 475 osob otázkami zaměřenými na potenciálně rizikové aktivity, zejména na tzv. virtuální drogy. Třetí výzkum ve vzorku 2 176 osob se týkal aktivit primární prevence na Mendelově univerzitě, jejich efektivity, atraktivity, zapojení studentů. Získaná data byla elektronicky zaznamenána a podrobena statistickému zpracování (deskriptivní statistika, chí-kvadrát test a jeho modifikace, Fisherův exaktní test). Z výsledků vyplynulo, že nejčastěji užívanými návykovými látkami ve vzorku byl alkohol, nikotin, kofein, kanabinoidy, v menší míře těž halucinogeny, tlumivé léky bez předpisu a taneční drogy. Respondenti běžně pracují s počítačem, internetem a mobilním telefonem, většinou jednu hodinu denně. Pětina vzorku byla oslovena prevencí závislosti, téměř výlučně ve frontální výuce. V rámci primární prevence jsou využívány zejména monologicky vedené přednášky o problematice alkoholismu a tabakismu, chybí zpětná vazba, interaktivita, dostatek času, návaznost a systematickosti.

Klíčová slova: automat, dotazník, hra, internet, mobilní telefon, počítač, prevence, rizikové chování, student, studie, substance, virtuální drogy, výzkum, univerzita, závislost

ANALYSIS OF BEHAVIOR WITH FEATURES OF ADDICTION AND PRIMARY PREVENTION FOR

FULL-TIME STUDENTS AT MASARYK UNIVERSITY

Abstrakt: The aim of the research studies presented here was a description and analysis of potentially addictive behavior in a sample of full-time students at Masaryk University and its possible prevention. There were 3 anonymous questionnaire studies, first charted in a sample of 9,993 respondents experience with addictive drugs of legal and illegal type, their opinions and attitudes. In the second study there were interviewed 2,475 people on issues aimed at potentially hazardous activities, especially virtual drugs. The third investigation in a sample of 2,176 people concerned primary prevention activities at the University, their efficiency, attractiveness, student involvement. The collected data were electronically recorded and subjected to statistical processing (descriptive statistics, chi-square test and its modifications, Fisher exact test). The results showed that the most commonly used addictive substances in the sample were alcohol, nicotine, caffeine, cannabis, to lesser extent also hallucinogens, depressants not requiring prescription and dancing drugs. Respondents normally work with a computer, internet and mobile phone, usually an hour a day. One fifth of the sample was addressed with addiction prevention, almost exclusively in the classroom. In primary prevention there are used mainly monologue lectures on the issue of alcohol and nicotine, which lack feedback, interactivity, adequate length, continuity and systematicity.

Key words: slot machine, questionnaire, game, internet, mobile phone, computer, prevention, risk behavior, student, study, substance, virtual drugs, research, university, addiction

U vysokoškolských studentů se předpokládá vytvořený a stabilní hodnotový žebříček, zvládnuté sociální dovednosti a dobrá znalost rizik spojených se životním stylem. Proto nepatří k typickým populačním skupinám, jimž se věnuje drogová epidemiologie, jsou spíše chápáni jako „bezproblémoví dospělí“ (Csémy et al., 2004).

Období vysokoškolského studia nejčastěji spadá do věku mezi 18–25 lety, je spojeno s hledáním vlastních limitů a identity v oblasti profesních a partnerských vztahů. Vymanění se z přímého vlivu rodičů, vyšší míra svobody a vlastního rozhodování mohou vést k potenciálně rizikovému počínání, jehož nebezpečí si studenti nemusí včas a plně uvědomovat. Kvůli vyšší míře společenské tolerance je zejména v oblasti drogových experimentů obtížné odlišit osoby, u nichž jde o přechodnou záležitost, od osob, jimž později hrozí škodlivé užívání návykových látek (Arnett, 2005, 2000). Po absolutoriu si mladí odborníci hledají práci a stále více jejich potenciálních zaměstnavatelů přihlíží kromě kvality dosaženého vzdělání a osobnostních charakteristik

i k možným problémům uchazeče s návykovými látkami, a to včetně alkoholu a tabáku (Vondráčková, Vacek, Grohmannová, 2009).

Kromě rizika konzumace návykových látek v poslední době roste též riziko nadužívání moderních informačních a komunikačních technologií (ICT) a dalších typů potenciálně návykového chování, globálně označovaných jako tzv. virtuální drogy. Jde o činnosti, na nichž vzniká především psychická závislost projevující se bažením, porušeným sebeovládáním, abstinenciálními příznaky (Procházka, 2010). K nejčastěji zmiňovaným virtuálním drogám patří patologické hráčství (gambling) včetně počítačových her, narušivé využívání internetu (surfování, sociální sítě, chat) a přístrojů typu mobilního komunikátoru. Do této kategorie spadá rovněž řada činností, jež lidé v běžném životě „umírněně“ provádějí, ale jejichž narušivé opakování již nese rysy závislosti (např. sledování televize, poslech hudby, elektronické bankovníctví) (Nešpor, 2000; Strach, 2008).

Někteří slovenští autoři (např. Kolibáš, Novotný, Šefránková, 2003; Novotný, Kolibáš, 2004) od devadesátých let 20. století varovně poukazovali na fakt, že lze pozorovat silné rozpory mezi faktografickými znalostmi vysokoškoláků o omamných a psychotropních látkách a mezi jejich postoji ke drogovým experimentům (zjištění se týkala zejména konopí, halucinogenů, extáze, tlumivých léků) včetně tzv. látek legálních (alkoholu a nikotinu).

Prevence závislostního chování u vysokoškolských studentů patří k důležitým momentům, které mohou pomoci při rozhodování, zda je běžnou součástí života užívání návykových látek, nebo bezdrogový životní styl. Prevence, především primární, má posilovat komplexní chápání zdraví jako hodnoty, o níž je třeba se starat, holistický pohled na zdraví, nutnost jeho ochrany a podpory. Aby bylo možné objektivizovat zkušenosti vysokoškolských studentů s potenciálně návykovým chováním, jejich názory, postoje a potřeby, bylo na jejich vzorcích realizováno několik výzkumných šetření (Kachlík, Havelková, 2008a, 2008b).

1 Cíle příspěvku

Příspěvek informuje o výsledcích tří deskriptivních studií realizovaných na větších vzorcích studentů ze všech devíti fakult Masarykovy univerzity (MU). Možnost účastnit se dotazování byla nabídnuta všem prezenčním studentům, účast v něm byla dobrovolná. Respondentům byla zaručena ochrana jejich údajů důvěrného charakteru, s nimiž mohly manipulovat pouze proškolené osoby zapojené do projektu.

Hlavním výzkumným cílem první studie bylo zmapování a analýza zkušeností vzorku s návykovými látkami v průběhu různě dlouhých časových pe-

riod před dotazováním, věku a okolností prvního užití, frekvence a motivace k užívání a dostupnosti psychoaktivních látek. Cílem druhé studie byl popis a zhodnocení zkušeností a postojů vzorku k tzv. virtuálním drogám a dalším druhům potenciálně závislostního chování, cílem třetí bylo zmapování aktivit a úrovně primární prevence potenciálně závislostního chování. K dalším úkolům patřilo sestavení originálního dotazníku určeného k deskripci volnočasových a preventivních aktivit na MU i mimo ni, zaměřeného též na zkušenosti a potřeby studentů v oblasti prevence sociálních patologií s důrazem na závislostní chování.

2 Metodologie výzkumného šetření

Získávání informací proběhlo anonymně dotazníkovou metodou. Dotazník zaměřený na návykové substance obsahoval základní identifikátory (věk, pohlaví, studovanou fakultu a ročník) a položky cílené na vlastní celoživotní zkušenosti studentů s alkoholem (pivo, víno, destiláty, míchané nápoje), tabákem (cigarety, doutníky, dýmka), černou kávou a nelegálními psychotropními látkami (kokain, crack, konopné drogy, halucinogeny, pervitin a další stimulanty užívané bez předpisu, těkavé látky, heroin, další opioidy a tlumivé léky užívané bez předpisu, taneční drogy), jejich užití v posledním půlroce, měsíci a týdnu, věk prvního kontaktu, frekvenci užívání. Dotazy orientované na tabák nesledovaly kouření vodní dýmky a elektronických cigaret. K formuláři byl připojen krátký motivační a vysvětlující text s kontakty na tazatele (Kachlík, Havelková, 2007). Pro oslovení respondentů i sběr dat bylo po schválení vedením MU využito informačního systému, v němž byl umístěn webový formulář, čímž se zjednodušila administrace dotazníku i zpracování údajů.

Celkem byla získána data od 9 993 respondentů, z toho 4 039 mužů (40,4 %) a 5 954 žen (59,6 %). Nejvíce respondentů pocházelo z filozofické (22,1 %), pedagogické (13,1 %) a přírodovědecké fakulty (12,7 %), v souboru byl nejvíce zastoupen první (28,8 %), druhý (23,7 %) a třetí (20,6 %) ročník studia. Studenti nejčastěji bydleli v podnájmu (42,9 %), u rodičů (28,5 %) a na kolejích (17,4 %). Svě osobní volno trávili nejčastěji ve společnosti přátel (74,5 %), s partnerem/partnerkou (56,9 %) a sportovními aktivitami (49,2 %).

V případě virtuálních drog a jiného potenciálně návykového chování byl na základě literárních zdrojů (Davis, Fleet, Besser, 2002; Beard, 2005; Aboujaoude et al., 2006; Meerkerk et al., 2009) a dosavadních zkušeností autora sestaven anonymní dotazník (Kachlík, Havelková, 2010). Jeho obsahem byly základní identifikátory (pohlaví, věk, ročník studia, fakulta) a položky,

kteří sledovaly rizikové chování v oblasti nelátkových závislostí, plánování a využití volného času, výskyt problémů ve studijní, zdravotní a sociální oblasti. Byl sestaven elektronický dotazníkový formulář v prostředí Flash, který byl odladěn a umístěn na veřejně přístupné webové adrese.

Byla zaznamenána data od 2 475 respondentů, nábor byl prováděn pomocí metody „sněhové koule“ (Příručka k provádění . . . , 2003). Studenti obdrželi odkaz na dotazník pomocí aplikace Vývěska v Informačním systému MU, bylo žádoucí, aby informaci dále šířili mezi své spolužáky. Soubor se skládal ze 650 mužů (26,3 %) a 1 825 žen (73,7 %). Nejvíce byli ve vzorku zastoupeni respondenti z pedagogické fakulty (44,4 %), z fakulty sportovních studií (15,2 %), z lékařské (14,8 %) a filozofické fakulty (11,5 %), podíl respondentů ze zbylých fakult byl u každé z nich menší než 10 %. Z ročníků studia byl v souboru nejvíce zastoupen první (47,3 %), následoval druhý (28,9 %) a třetí (11,7 %). Zbylé ročníky vykazovaly relativní četnost menší než 10 %. Svůj volný čas respondenti nejčastěji trávili ve společnosti přátel (73,5 %), s partnerem/partnerkou (62,4 %) a s rodinou (58,4 %).

Preventivní aktivity na MU byly sledovány opět pomocí dotazníku obsahujícího základní identifikátory (věk, pohlaví, fakulta, ročník studia) a položky cílené na dosavadní zkušenosti respondentů s primární prevencí závislosti na střední škole a na MU, na systematickosti a nabídku prevence, typy preventivních aktivit a jejich subjektivní hodnocení, potřeby a přání studentů. Elektronická verze dotazníku byla transformována do podoby interaktivní grafiky a umístěna na veřejně přístupné webové adrese. Ve formuláři byla před vlastními otázkami zařazena stručná informace o řešeném projektu, jeho záměru a o řešitelích. Nábor respondentů byl rovněž prováděn pomocí metody „sněhové koule“ (Příručka k provádění . . . , 2003).

Výzkumný vzorek čítal 2 176 respondentů, z toho bylo 592 mužů (27,2 %) a 1 584 žen (72,8 %). V souboru byli nejvíce zastoupeni studenti filozofické (23,5 %), pedagogické (21,3 %) a přírodovědecké fakulty (15,4 %), podíl posluchačů z jiných fakult se pohyboval okolo 10 % a méně. Nejvíce oslovených studentů pocházelo z prvního ročníku (45,6 %), následovaly druhý a třetí, oba s četností 16,2 %.

Údaje ze všech tří studií byly elektronicky zaznamenány, anonymizovány a následně statisticky analyzovány počítačovými programy EpiInfo 6en a Statistica 7 Cz. Významnosti rozdílů mezi skupinami byly zhodnoceny pomocí statistických testů χ^2 , jejich modifikací dle Yatese a Mantel-Haenszela a Fisherovým exaktním testem (Hendl, 2004; Spousta, 2009).

3 Výsledky a diskuse

V dalším textu jsou používána tato označení: abs. – absolutní četnost; % – relativní četnost; $p < 0,05$, $p < 0,01$, $p < 0,001$ – hladina významnosti rozdílu mezi skupinami 5 %, 1 % a 0,1 %; ESP – ekonomicko-správní fakulta, FIL – filozofická fakulta, INF – fakulta informatiky, LEK – lékařská fakulta, PED – pedagogická fakulta, PRA – právnická fakulta, PŘI – přírodovědecká fakulta, SOC – fakulta sociálních studií, SPO – fakulta sportovních studií.

3.1 Kouření tabáku, pití alkoholických nápojů a černé kávy

Minimálně jednu celoživotní zkušenost s kouřením tabáku přiznaly více než tři čtvrtiny vzorku s mírnou převahou mužů. Mezi 15.–18. a 10.–14. rokem věku se uskutečnilo po 40 % kuřáckých pokusů, po 18. roce věku desetina. Do svých 10 let experimentovalo s kouřením tabáku asi 5 % oslovených, mužů dvakrát více než žen (8 % vs. 4 %). Při analýze období poslední konzumace tabáku asi pětina respondentů kouřila v době dotazování, 17 % v posledním týdnu, 12 % v posledním měsíci, 15 % v posledním půlroce, ve třetině případů se jednalo o bývalé kuřáky. Mezi četností odpovědí mužů a žen, kteří kouřili v době dotazování, byl nalezen statisticky významný rozdíl (22 % vs. 18 %, $p < 0,001$, χ^2). Při třídění odpovědí respondentů dle fakult se ukázalo, že ve dni dotazování kouřila téměř pětina vzorku studentů ESP, PED, PRA a SOC, čtvrtina vzorku z FIL, šestina z INF a PRI, desetina z LEK a SPO.

Pití alkoholu během svého života vyzkoušelo 99 % dotazovaných. K jeho výjimečné konzumaci (Silvestr, narozeniny) se přiznalo 14 % souboru (16 % žen, 10 % mužů, $p < 0,001$, χ^2), ke konzumaci alespoň jednou týdně 88 % mužů a 83 % žen ($p < 0,001$, χ^2). Maxima prvního kontaktu s alkoholem byla pozorována mezi 10.–14. a mezi 15.–18. rokem věku, bez větších rozdílů mezi pohlavími. Více než desetina souboru okusila alkoholický nápoj ještě před 10. rokem věku, přibližně 3 % po 18. roce věku. U desetiny souboru došlo k poslední konzumaci alkoholického nápoje v době dotazování (16 % mužů, 7 % žen, $p < 0,001$, χ^2), 60 % přiznalo pití alkoholu v posledním týdnu, pětina v posledním měsíci (15 % mužů, 24 % žen, $p < 0,001$, χ^2), 5 % v posledním půlroce a 2 % ještě dříve. Při třídění odpovědí respondentů dle fakult pilo alkohol ve dni dotazování 7–14 % ze vzorku studentů jednotlivých fakult, v posledním týdnu pak 57–64 %.

Černou kávu alespoň jednou během života okusilo 84 % oslovených, z toho třetina výjimečně s převahou mužů a 53 % víceméně pravidelně (47 % mužů, 57 % žen, $p < 0,001$, χ^2). Polovina souboru poprvé okusila černou kávu mezi 15.–18. rokem, pětina mezi 10.–14. rokem a v brzké dospělosti. Kolem

Tabulka 1

Užití marihuany v posledních 30 dnech v celém souboru a při třídění odpovědí dle pohlaví

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Ne	7 371	83,8	3 095	76,6	5 276	88,6
Ano	1 622	16,2	944	23,4	678	11,4
Celkem	9 993	100,0	4 039	100,0	5 954	100,0

4 % dotazovaných přiznalo pití černé kávy ve věku pod 10 let. Více než čtvrtina oslovených pila černou kávu v době dotazování či v posledním týdnu před studií, pětina v posledním měsíci, 15 % v posledním půlroce. Pokud jde o konzumaci černé kávy ke dni dotazování, byly nalezeny významné rozdíly mezi četností odpovědí mužů a žen (25 % vs. 29 %, $p < 0,001$, χ^2), obdobně i v případě pití kávy v posledním týdnu (25 % vs. 28 %, $p < 0,01$, χ^2). Na jednotlivých fakultách byla zaznamenána konzumace černé kávy ke dni dotazování u pětiny až třetiny vzorku, obdobně v posledním týdnu.

4 Konzumace konopných produktů

Marihuanu alespoň jedenkrát v životě okusilo 60 % oslovených (66 % mužů, 55 % žen, $p < 0,001$, χ^2). V posledním půlroce marihuanu užilo 28 % z celého souboru (36 % mužů, 23 % žen, $p < 0,001$, χ^2), v posledním měsíci 16 % souboru (tabulka 1), muži více než ženy ($p < 0,001$, χ^2). Při třídění odpovědí souboru podle fakult (tabulka 2) se pohybovala četnost uživatelů marihuany v posledním měsíci v rozmezí 7,4–21,8 %.

Maxima dosáhlo první užití marihuany ve věkové kategorii 15–18 let (více než 60 %), následovala časná dospělost (čtvrtina souboru). Asi desetina oslovených marihuanu okusila mezi 10.–14. rokem, jednotlivci dokonce před 10. rokem věku. Více než 10krát marihuanu užívalo 45 % vzorku (54 % mužů, 38 % žen, $p < 0,001$, χ^2). V kategorii „4–10krát“ šlo přibližně o čtvrtinu všech oslovených, v kategorii „1–3krát“ o 29 % vzorku (22 % mužů, 34 % žen, $p < 0,001$, χ^2).

Hašiš nebo hašišový olej během svého života alespoň jednou užila čtvrtina respondentů (31 % mužů, 19 % žen, $p < 0,001$, χ^2). V posledním půlroce je konzumovalo celkem 8 % (11 % mužů, 5 % žen, $p < 0,001$, χ^2), v posledním měsíci 4 % (6 % mužů, 2 % žen, $p < 0,001$, χ^2) (tabulka 3).

Při třídění odpovědí souboru podle fakult (tabulka 4) se pohybovala četnost uživatelů hašišu a hašišového oleje v posledním měsíci v rozmezí 1,3 až 5,6 %. Nejvyšší četnost první zkušenosti s hašišem či hašišovým olejem

Tabulka 2

Užití marihuany v posledních 30 dnech při třídění odpovědí dle fakult (v %)

Skupina	ESP	FIL	INF	LEK	PED
Odpověď	<i>n</i> = 762	<i>n</i> = 2 211	<i>n</i> = 1 142	<i>n</i> = 815	<i>n</i> = 1 310
Ne	82,5	81,3	81,4	92,6	88,3
Ano	17,5	18,7	18,6	7,4	11,7
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Skupina	PRA	PRI	SOC	SPO
Odpověď	<i>n</i> = 1 156	<i>n</i> = 1 274	<i>n</i> = 1 095	<i>n</i> = 228
Ne	84,5	85,2	78,2	80,3
Ano	15,5	14,8	21,8	19,7
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabulka 3

Užití hašišu nebo hašišového oleje v posledních 30 dnech v celém souboru a při třídění odpovědí dle pohlaví

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Ne	9 645	96,5	3 807	94,3	5 838	98,1
Ano	348	3,5	232	5,7	116	1,9
Celkem	9 993	100,0	4 039	100,0	5 954	100,0

se vyskytla mezi 15.–18. rokem věku (60 %) a v rané dospělosti (35 %). V případech jejich užívání šlo nejčastěji o 1–3 experimenty (43 %, 37 % mužů, 50 % žen, $p < 0,001$, χ^2), čtvrtina konzumentů je brala 4–10krát, třetina více než 10krát v životě (39 % mužů, 24 % žen, $p < 0,001$, χ^2).

4.1 Halucinogeny

Halucinogeny byly alespoň jednou v životě užity 7 % souboru (10 % mužů, 5 % žen, $p < 0,001$, χ^2). Pokud jde o užití hub s halucinogenním účinkem, byla patrná vyšší úroveň pozitivních odpovědí (13 % celý soubor, 17 % mužů, 10 % žen, $p < 0,001$, χ^2). V posledním půlroce před dotazováním přiznalo užití halucinogenů 1,5 % souboru (2,8 % mužů, 0,7 % žen, $p < 0,001$, χ^2), v posledním měsíci 0,5 % oslovených (0,9 % mužů, 0,2 % žen, $p < 0,001$, χ^2). Při třídění odpovědí podle fakult se pohybovala četnost uživatelů halucinogenů v posledním měsíci v rozmezí 0,0–0,8 %. V posledním půlroce

Tabulka 4

Užití hašiše nebo hašišového oleje v posledních 30 dnech při třídění odpovědí dle fakult (v %)

Skupina	ESP	FIL	INF	LEK	PED
Odpověď	<i>n</i> = 762	<i>n</i> = 2 211	<i>n</i> = 1 142	<i>n</i> = 815	<i>n</i> = 1310
Ne	95,4	95,6	96,8	98,7	97,7
Ano	4,6	4,4	3,2	1,3	2,3
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Skupina	PRA	PRI	SOC	SPO
Odpověď	<i>n</i> = 1 156	<i>n</i> = 1 274	<i>n</i> = 1 095	<i>n</i> = 228
Ne	96,6	97,3	94,4	98,7
Ano	3,4	2,7	5,6	1,3
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0

před studií byly halucinogenní houby konzumovány 2,1 % celého vzorku, (3,6 % mužů, 1,0 % žen, $p < 0,001$, χ^2), v posledním měsíci 0,8 % celého souboru (1,6 % mužů, 0,2 % žen, $p < 0,001$, χ^2). Při třídění odpovědí podle fakult četnost uživatelů hub s halucinogenním účinkem v posledním měsíci kolísala v rozmezí 0,1–1,1 %. První kontakty s halucinogeny obecně nejčastěji spadaly do věkového intervalu 15–18 let, obdobně i v případě halucinogenních hub. První experimenty s halucinogenními houbami byly zaznamenány nejčastěji ve věkové skupině 15–18 let a v období rané dospělosti. Experimenty s halucinogeny (užití 1–3krát) zmínilo 58 % souboru (55 % mužů, 63 % žen, $p < 0,05$, χ^2), 4–10 pokusů se vyskytlo u 27 % oslovených (bez podstatných rozdílů), více než 10 užití u 15 % respondentů (18 % mužů, 11 % žen, $p < 0,05$, χ^2). Houby s halucinogenními účinky byly nejčastěji požitý 1–3krát (62 % všech konzumentů, 54 % mužů, 73 % žen, $p < 0,001$, χ^2), následovaly intervaly 4–10krát (26 % všech konzumentů, 30 % mužů, 21 % žen, $p < 0,001$, χ^2) a více než 10krát (11 % všech konzumentů, 16 % mužů, 6 % žen, $p < 0,001$, χ^2).

4.2 Klasické, tzv. tvrdé drogy, dealerství, dostupnost návykových látek

S kokainem přišla během života do kontaktu asi 3 % souboru, (3,5 % mužů, 2,0 % žen, $p < 0,001$, χ^2). V posledním půlroce jej užilo 0,8 % dotazovaných, v posledním měsíci 0,2 %, bez významného rozdílu mezi pohlavími. Nejčastěji byl kokain užit po 18. roce věku, dále mezi 15.–18. rokem. Ojedinele (u mužů) byl zaznamenán experiment ve věku pod 10 let. Prakticky v 70 % šlo o maximálně 3 opakované pokusy, u zbytku o častější užití.

S pervitinem mělo alespoň jednu celoživotní zkušenost okolo 4 % dotazovaných (5,4 % mužů, 3,8 % žen, $p < 0,001$, χ^2). V posledním půlroce před studií byl užit 1 %, v posledním měsíci 0,5 % respondentů, rozdíl mezi konzumenty dle pohlaví není statisticky významný. Při třídění odpovědí respondentů podle fakult bylo zaznamenáno užití pervitinu v posledních 30 dnech s četností 0,0–0,8 %. První kontakty s pervitinem spadaly nejčastěji do věkových období 15–18 let a do časné dospělosti, u jednotlivců byly zaznamenány experimenty i v mladším věku, zvláště u mužů. Mezi uživateli pervitinu se jednalo u poloviny z nich o experiment (1–3krát), u zbytku o častější užití.

Heroin byl alespoň jednou v životě užit 0,4 % souboru (0,7 % mužů, 0,3 % žen, $p < 0,01$, χ^2). Při třídění odpovědí dle fakult byla zaznamenána četnost kontaktu s heroinem během života v rozmezí 0,0–0,9 %. Během posledních 6 měsíců jej bralo 0,06 % souboru, téměř výlučně šlo o muže ($p < 0,05$, Fisher exact). V posledních 30 dnech přiznalo konzumaci heroínu několik osob (0,05 %). První kontakty s heroinem nejvíce spadají do období 15–18 let, dále do časné dospělosti. U mužů byly zaznamenány pokusy s heroinem ve věku pod 10 let. Ve frekvenci celoživotního užití heroínu nebyly nalezeny významné rozdíly mezi pohlavími, 60 % těch, kteří si heroin někdy aplikovali, jej vyzkoušelo 1–3krát, zbytek častěji.

Při dotazování na setkání studentů s drogovými překupníky nikdo nevedl, že by šlo o pouličního dealera. V případě 12 % respondentů (16 % mužů, 9 % žen) je oslovil překupník-vysokoškolák, u 4 % souboru (6 % mužů, 3 % žen) to byla osoba, která studovala na některé fakultě MU, u 2 % souboru (4 % mužů, 1 % žen) pak student fakulty, z níž pocházel dotazovaný. Při třídění odpovědí souboru podle jednotlivých fakult v rozmezí 8,8–14,5 % (nejvíce na SPO, nejméně na LEK) respondenti uváděli, že drogový dealer byl studentem vysoké školy, 2,0 %–6,1 % oslovených přiznalo, že šlo o studenta MU (nejvíce na SOC, nejméně na LEK), 0,7 %–3,4 % pak udalo, že dealer byl studentem těžší fakulty, na níž studují i respondenti (nejvíce na PRA, nejméně na LEK).

Za velmi snadno získatelnou označili dotazovaní nejčastěji marihuanu (58 %), následovaly taneční drogy (10 %) a halucinogeny (9 %). Další látky byly k sehnání již hůře (pervitin a další budivé aminy byly velmi snadno dostupné pro 4 % vzorku, opioidy mimo heroínu pro 3 %, kokain a crack pro 2 %, heroin pro 1 %).

4.3 Hra na hracích a výherních automatech

V celém souboru hrála někdy v životě na hracím automatu třetina respondentů, převažovali muži (47,7 % vs. 26,0 %, $p < 0,001$, χ^2). Více než 13 % osob

z celého souboru poprvé hrálo na hracím automatu ve věku 15–18 let, deseti byla starší 18 let. Mezi 10.–14. rokem poprvé hrálo 7,5 % respondentů, ve věku pod 10 let 1 % souboru. U mužů bylo nejvíce hráčských experimentů zaznamenáno ve věkové kategorii 15–18 let (23,8 %), u žen shodně (9,6 %) mezi 15.–18. rokem a po 18. roce věku. Během posledního půlroku před dotazováním respondenti na automatech hráli nejčastěji 1–3krát (7,7 %), s klesající relativní četností následovaly možnosti „4–10krát“ (1,0 %) a „více než 10krát“ (0,4 %). Pořadí kategorií kopíruje i třídění souboru dle pohlaví. U mužů jsou relativní četnosti všech položek minimálně dvojnásobně vyšší. Během posledního měsíce před dotazováním hrálo 1–3krát na hracích automatech 1,8 % souboru, 4–10krát a více než 10krát shodně 0,2 %. Muži hráli na hracích automatech v posledních měsících častěji než ženy ($p < 0,01$, χ^2) s výjimkou kategorie „více než 10krát“, kde je situace obrácená. Během posledního týdne před studií hrálo na hracích automatech shodně po 0,2 % souboru v kategoriích „1–3krát“ a „více než 10krát“. V prvním případě šlo pouze o muže (0,8 %, $p < 0,01$, χ^2), ve druhém jen o ženy (0,3 %). V posledním týdnu před dotazováním hrály 1–3krát 1,3 % vzorku studentů SPO, více než 10krát 0,5 % respondentů z PED.

Na výherním automatu během života hrála pětina souboru, třetina (33,8 %) mužů a 15,3 % žen ($p < 0,001$, χ^2). První experimenty s hrou na hracích automatech byly v celém souboru nejčastěji zaznamenány ve věkových kategoriích 15–18 let (8,7 %) a více než 18 let (7,3 %). Ve věku 10 až 14 let poprvé hrálo 3,6 % souboru, pod 10 let 0,6 %. Tuto situaci kopíruje věk první hry na výherních automatech u mužů, u žen dominuje kategorie „více než 18 let“, další následují s klesající relativní četností. Rozdíly mezi pohlavími byly statisticky významné ($p < 0,01$ a lepší, χ^2) kromě kategorie „více než 18 let“. Hra na výherním automatu během posledního půlroku před dotazováním se v celém souboru vyskytovala s klesající frekvencí relativních četností v případě kategorie „1–3krát“ (4,6 %), „4–10krát“ (1,0 %) a „více než 10krát“ (0,2 %). Obdobný trend je možné pozorovat i při třídění dle pohlaví, u mužů jsou však relativní četnosti vyšší než u žen. Relativní četnost hry na výherních automatech během posledního měsíce před studií klesá nepřímo úměrně její frekvenci, tento trend kopíruje i třídění dle pohlaví, jen četnosti hry u mužů jsou vyšší. Během posledního týdne před studií (tabulka 5) hrály na výherních automatech 0,2 % souboru, a to 1–3krát. Jednalo se pouze o muže ($p < 0,01$, χ^2). Při třídění dle fakult hru na výherním automatu v posledním týdnu uvedly pouze 1,3 % respondentů ze SPO.

Tabulka 5

Frekvence hry na výherním automatu v posledním týdnu v celém souboru a při třídění dle pohlaví

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
1–3krát	5	0,2	5	0,8	0	0,0
4–10krát	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Více než 10krát	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Nehráli + neuvedli	2 470	99,8	645	99,2	1 825	100,0
Celkem	2 475	100,0	650	100,0	1 825	100,0

4.4 Hra na počítači, herní konzoli

Hře na počítači nebo herní konzoli se během života věnovalo více než 80 % celého souboru, muži poněkud více (83,1 % vs. 79,2 % u žen, $p < 0,05$, χ^2). Věk první hry na počítači nebo herní konzoli v celém souboru spadá nejčastěji do kategorie „10–14 let“ (43,4 %), následují kategorie „méně než 10 let“ (26,5 %), „15–18 let“ (9,1 %) a „více než 18 let“ (1,2 %). Obdobné věkové rozčlenění první hry na počítači či konzoli zaznamenáváme i u žen. Muži poprvé hráli počítačové hry ve věku pod 10 let (43,1 %), následují další věkové kategorie s klesající relativní četností. Rozdíly mezi pohlavími jsou statisticky významné na hladině 5 % a lepší (χ^2), a to u všech věkových kategorií.

V celém souboru byla nejčastěji zaznamenána frekvence počítačové hry během posledního týdne před dotazováním 1krát (14,9 %), kategorie „4 až 10krát“ a „více než 10krát“ následují s klesající relativní četností (9,3 % a 6,1 %) (tabulka 6). Tento trend je patrný i při třídění dle pohlaví, relativní četnosti hry u mužů jsou ovšem vyšší, zvláště u kategorií „4–10krát“ a „více než 10krát“. Při třídění odpovědí dle fakult se nejčastěji vyskytovala odpověď „1–3krát“ s výjimkou 80 % respondentů z INF, kteří hráli na počítači nebo herní konzoli během posledního týdne častěji. Častěji než 10krát v posledním týdnu hrála také desetina respondentů ze SPO a téměř 17 % z ESP.

V celém souboru respondenti trávili hrou na počítači nebo herní konzoli ponejvíce 1 hodinu času denně (11,3 %), následovaly možnosti „1–3 hodiny“ (7,3 %) a „3–5 hodin“ (1,8 %). Muži nejčastěji hrají počítačové hry 1–3 hodiny denně (20,0 %), ženy méně než 1 hodinu denně (9,6 %). Relativně málo času tráví hraním na počítači nebo herní konzoli studenti LEK, FIL, PED a PRI, nejvíce posluchači INF (třetina z nich více než 5 hodin denně). S menší intenzitou je hraní oblíbeno u studentů zbývajících fakult.

Tabulka 6

Frekvence hry na počítači, herní konzoli v posledním týdnu v celém souboru a při třídění dle pohlaví

Skupina	Všichni		Muži		Ženy	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
1–3krát	370	14,9	110	16,9	260	14,2
4–10krát	230	9,3	140	21,5	90	4,9
Více než 10krát	150	6,1	80	12,3	70	3,8
Nehráli + neuvedli	1 725	69,7	320	49,2	1 405	77,1
Celkem	2 475	100,0	650	100,0	1 825	100,0

4.5 Používání mobilního zařízení a internetu

Ve vzorku dominuje posílání SMS/MMS (56,6 %) a telefonování (36,0 %). Zbýlé možnosti jsou zastoupeny řídce, za zmínku stojí ještě práce s multimédií, kterou označily 2,4 % respondentů. Popsaná situace je patrná i při třídění souboru dle pohlaví. U mužů je poměr mezi posíláním zpráv a telefonováním vyrovnanější (poměr 1,3: 1), více využívají práci s multimédií, u žen převažuje posílání zpráv nad telefonováním (poměr 1,7: 1). Statisticky významné rozdíly mezi odpověďmi tříděnými dle pohlaví byly zaznamenány v případě posílání SMS, ev. MMS ($p < 0,001$, χ^2), wapu ($p < 0,01$, χ^2) a práce s multimédií ($p < 0,001$, χ^2). Nejčastější doba denního používání činí méně než hodinu (66,9 %), následují možnosti „1–3 hodiny“ (19,0 %) a „3–5 hodin“ (2,2 %). Více než 5 hodin denně pracuje se svým mobilním zařízením 3,4 % osob v souboru, denně mobilní zařízení neužívá 8,5 %. Trend je zachován i při třídění souboru dle pohlaví. Mobilní zařízení využívají dvě třetiny osob méně než hodinu denně, 15,4 % mužů a 20,3 % žen 1–3 hodiny denně. Své mobilní zařízení používají respondenti ze všech fakult nejčastěji méně než 1 hodinu denně (60–83 %).

V rámci celého souboru dominuje surfování na webu (40,6 %), s téměř obdobnými relativními četnostmi následuje využívání e-mailu (16,4 %) a webových aplikací (16,2 %), dále pohyb v sociálních sítích (13,7 %) a chatování (7,9 %). V případě třídění dle pohlaví opět stojí na prvním místě surfování na internetu (57,7 %), u mužů následuje pohyb po sociální síti (13,8 %), využívání e-mailu (10,8 %) a chatování (7,9 %). U žen stojí za surfováním (34,5 %) práce s webovými aplikacemi (19,5 %), e-mailem (18,4 %), pohyb po sociální síti (13,7 %) a chatování (8,8 %). Respondenti nejčastěji tráví práci či zábavou na síti 1–3 hodiny denně (45,5 %), následují možnosti „3 až 5 hodin“ (18,4 %), „méně než 1 hodinu“ (11,5 %) a „více než 5 hodin“

(10,7 %). Denně není on-line 13,9 % souboru. Obdobně muži tráví na síti denně nejčastěji 1–3 hodiny (36,1 %), stejně tak i ženy (48,8 %, $p < 0,001$, χ^2), následuje možnost „3–5 hodin“ (19,2 % u mužů a 18,1 % u žen). Muži se vyskytují na síti více než 5 hodin denně v 16,2 % případů, méně než 1 hodinu je jich připojena 13,1 %. Obrácené pořadí zaznamenáváme u žen: denně je jich on-line 11 % méně než 1 hodinu a 8,8 % více než 5 hodin ($p < 0,001$, χ^2). Nejčastější odpovědi při třídění dle fakult na dobu denně strávenou on-line byly 1–3 hodiny (uvedla třetina až dvě třetiny dotazovaných) s výjimkou ESP, kdy je více než 80 % vzorku jejích studentů denně on-line 3–5 hodin. Více než 5 hodin denně stráví na síti třetina dotazovaných z INF a SOC, u zástupců z ostatních fakult jde o nižší četnosti (desetinu až šestinu). S bezprostředním ohrožením se při své práci či zábavě na internetu setkala 80,8 % celého souboru, 73,2 % mužů a 82,5 % žen ($p < 0,001$, χ^2). Při třídění dle fakult 67–94 % respondentů nějaký typ rizika při svém pohybu na internetu již zaznamenalo.

4.6 Sázky a půjčky

V celém souboru si sázení během života vyzkoušelo 44,0 % respondentů (64,6 % mužů a 36,7 % žen, $p < 0,001$, χ^2). První sázka nejčastěji proběhla mezi 15.–18. rokem (20,2 %), následovaly kategorie „více než 18 let“ (15,7 %), „10–14 let“ (6,9 %) a „méně než 10 let“ (1,2 %). Muži sázeli poprvé nejčastěji ve věku 15–18 let (36,2 %), ženy ve věku více než 18 let (16,4 %). V posledním týdnu před dotazováním sázelo 2,8 % z celého souboru 1–3krát, 0,2 % 4–10krát a 0,4 % více než 10krát. Obdobný trend se vyskytuje u mužů, ale s vyššími relativními četnostmi (8,5 %, 0,8 % a 1,5 %). Ženy sázely 1 až 3krát s relativní četností 0,8 %. Četnosti všech kategorií sázek mezi oběma pohlavími byly statisticky významně rozdílné na hladině 1 % a lepší (χ^2). Při třídění dle fakult 1–3 sázkařské pokusy v posledním týdnu přiznali zejména studenti INF, PRA a SPO (6–10 % z tohoto vzorku). Četnější frekvence sázení se vyskytla u posluchačů ESP – v kategorii „více než 10krát“ s četností 17 %. Sázky byly v celém souboru zaměřeny ve 25,9 % na číselné loterie a v 18,6 % na tipy na výsledky sportovních utkání. U mužů jasně dominovaly sázky na sportovní utkání (45,4 %) nad číselnými loteriami (20,0 %), u žen tomu bylo právě opačně (9,0 % sázky na sport, 27,9 % číselné loterie). Rozdíly v zaměření sázek dle pohlaví byly významné ($p < 0,001$, χ^2).

Během života si kvůli hře či sázce byly nuceny vypůjčit 2,4 % oslovených. Jednalo se o 5,4 % mužů a 1,4 % žen ($p < 0,001$, χ^2). Nejčastěji si respondenti vypůjčili kvůli hře či sázce 1–3krát (1,6 %), následuje možnost „více než 10krát“ (0,6 %) a „4–10krát“ (0,2 %). Obdobnou tendenci lze zaznamenat

u mužů (3,1 %, 2,3 % a 0,0 %), u žen má s rostoucí frekvencí výpůjček relativní četnost sestupný trend (1,1 %, 0,3 % a 0,0 %). Včasné splacení dluhu kvůli hře či sázce zvládla vždy či téměř vždy 2,0 % dotazovaných (4,6 % mužů, 1,1 % žen), 0,4 % měly se splácením potíže (0,8 % mužů a 0,3 % žen).

4.7 *Internetové bankovníctví, nákup dražšího spotřebního zboží*

Během svého života využilo služeb internetového bankovníctví 70,7 % souboru (67,7 % mužů a 71,8 % žen, $p < 0,05$, χ^2). Při třídění souboru dle fakult se manipulace se službami internetového bankovníctví během života pohybovala mezi 67–100 %. Internetové bankovníctví je respondenty nejčastěji využíváno několikrát měsíčně (43,8 % souboru), následuje kategorie „několikrát ročně“ (22,2 %), přibližně třetina tento typ bankovníctví nemá zřízen nebo nevedla požadované údaje. Podobný charakter má frekvence využívání internetového bankovníctví při třídění souboru dle pohlaví, kdy se jím zabývá 44,6 % mužů a 43,6 % žen několikrát měsíčně, 19,2 % mužů a 23,3 % žen několikrát ročně ($p < 0,05$, χ^2).

Přibližně třetina celého souboru (26,2 % mužů a 28,2 % žen) si někdy v životě pořídila dražší spotřební zboží, které nutně nepotřebovala. Při třídění souboru dle fakult se ukázalo, že se četnost takového rozhodnutí pohybuje od desetiny respondentů INF a PRI po třetinu na ESP, FIL, LEK, PRA a SPO. Z celého souboru si 3,0 % respondentů vzala k nákupu dražšího spotřebního zboží, které nutně nepotřebovala, finanční půjčku. Nejčastěji se jednalo o studenty ESP a INF. Prakticky všichni oslovení, kteří přiznali možnost půjčky, ji dokázali v termínu řádně splatit.

4.8 *Aktivity prevence závislosti na Masarykově univerzitě*

Pouze pětina celého souboru (22 %) se během svého studia na MU setkala s primární prevencí závislosti, u mužů šlo o 11 %, u žen o 26 % ($p < 0,001$, χ^2) (tabulka 7). Při hodnocení odpovědí dle fakult byly zaznamenány značné rozdíly (tabulka 8). Prakticky nikdo nezmínil setkání s prevencí závislosti na vysoké škole v případě SOC a SPO, s prevencí na MU se setkala 7 % oslovených na PRA, přibližně desetina na ESP a FIL, pětina na LEK a PRI, polovina na PED a INF.

Ve výuce se s prevencí závislosti na MU setkala pětina vzorku prezenčních studentů, 8 % mužů a 24 % žen ($p < 0,001$, χ^2). Preventivní aktivity na kolejích zaznamenala sotva 2 % souboru, ženy poněkud více, v rámci vzdělávacích akcí pořádaných MU necelé 1 % z celého vzorku, prakticky šlo jen o muže. Jiné akce v režii MU zmínila necelá 2 % souboru, zde prakticky pouze ženy. Ve výuce jsou studenti prevencí závislosti nejčastěji osloveni na PED

Tabulka 7

Možnosti setkání respondentů s prevencí závislosti v rámci Masarykovy univerzity, situace v celém souboru a při třídění dle pohlaví, uvedeny pozitivní odpovědi

Skupina	Všichni (n = 2 176)		Muži (n = 592)		Ženy (n = 1 584)	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Ve výuce	432	19,9	48	8,1	384	24,2
Na kolejiích	32	1,5	16	2,7	16	1,0
Na vzdělávacích akcích pořádaných MU	16	0,7	16	2,7	0	0,0
Na jiných akcích pořádaných MU	32	1,5	0	0,0	32	2,0

Tabulka 8

Možnosti setkání respondentů s prevencí závislosti v rámci Masarykovy univerzity, třídění dle fakult, uvedeny pozitivní odpovědi

Fakulta	ESP	FIL	INF	LEK	PED
Odpověď	n = 144	n = 512	n = 64	n = 176	n = 464
Ve výuce	11,1	12,5	25,0	18,2	48,3
Na kolejiích	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Na vzdělávacích akcích pořádaných MU	0,0	0,0	25,0	0,0	0,0
Na jiných akcích pořádaných MU	0,0	0,0	0,0	9,1	3,4

Fakulta	PRA	PRI	SOC	SPO
Odpověď	n = 240	n = 336	n = 208	n = 32
Ve výuce	6,7	19,0	0,0	0,0
Na kolejiích	6,7	4,8	0,0	0,0
Na vzdělávacích akcích pořádaných MU	0,0	0,0	0,0	0,0
Na jiných akcích pořádaných MU	0,0	0,0	0,0	0,0

(48 %), PRI (19 %) a LEK (18 %), rovněž na INF (25 %), méně jinde. Kolejní preventivní akce byly uvedeny pouze řídce, obdobně jiné akce vzdělávacího, uměleckého a sportovního zaměření pořádané MU.

4.9 Charakteristika preventivních aktivit

Z pozitivních odpovědí vzorku všech respondentů vyplynulo, že 12 % z nich se s prevencí na MU setkalo na monologicky vedených přednáškách, téměř

4 % na přednáškách s diskusí, necelé 1 % na besedách s odborníky a při návštěvách v léčebných zařízeních pro závislé. Přibližně 2 % všech respondentů se účastnila mimoškolních preventivních programů, necelé 1 % různých uměleckých aktivit. Na fakultách jsou využívány zejména prosté přednášky (bez zpětné vazby), což uvedli především studenti PED a LEK, méně často i FIL a PRI. Přednášky s diskusí byly zmíněny z řad posluchačů PED, PRA a INF. Sporadicky byly označeny i jiné typy aktivit, např. beseda s odborníkem, návštěva léčebného zařízení, zapojení do mimoškolního preventivního programu, umělecká činnost.

Podle 84 % celého souboru (89 % mužů, 82 % žen, $p < 0,001$, χ^2) se preventivní aktivity na MU týkaly pouze problematiky alkoholu a tabáku. Prevenci závislosti na zakázaných substancích vyzdvihla téměř 2 % respondentů (2,7 % mužů, 1,0 % žen, $p < 0,01$, χ^2). Zmínku o komplexnějším podání univerzitní prevence (závislost na alkoholu, tabáku a zakázaných látkách) podalo více než 5 % dotazovaných. Přibližně 8 % všech oslovených (téměř 3 % mužů a více než 12 % žen, $p < 0,001$, χ^2) odpovědělo, že prevence na MU byla zaměřena na všechny typy závislostí, tedy na substancích, virtuálních drogách i dalších druzích chování s návykovými rysy. Podle mínění většiny respondentů z jednotlivých fakult se preventivní aktivity na MU týkají zvláště alkoholu a tabáku, méně jiných návykových látek a činností. Za komplexnější považuje prevenci část oslovených studentů PED (52 %), INF (25 %), PRA (13 %), LEK (9 %) a FIL (3 %). Jako systematické hodnotí univerzitní preventivní aktivity jen okolo 3 % celého vzorku, zbytek zastává názor, že jde o ojedinělé snahy. Pouze respondenti z PED (14 %) uvedli, že se na MU setkali se systematickými preventivními aktivitami. Podle odpovědí více než desetiny respondentů z celého souboru byla na univerzitní úrovni zmiňována též problematika poruch příjmu potravy (mentální anorexie a bulimie). S těmito tématy přišli do styku především respondenti na PED (38 %), LEK (18 %) a FIL (6 %). Téměř 56 % celého souboru považuje univerzitní prevenci závislostí za cílenou a užitečnou. Okolo 4 % všech respondentů hodnotí prevenci na MU jako necílenou, ale přesto užitečnou, ženy častěji (bez signifikance). Třetina souboru nemá vyhraněný názor. Více než 7 % všech dotazovaných (2,7 % mužů a 9,1 % žen, $p < 0,001$, χ^2) kritizuje fakt, že prevence byla nejasně zaměřená a téměř bez užitku, více než 2 % všech respondentů (5,4 % mužů, 1,0 % žen, $p < 0,001$, χ^2) ji popisuje jako naprosto ztracený čas. Přibližně polovina respondentů z jednotlivých fakult považuje prevenci na MU za cílenou a užitečnou, existuje však i relativně velká skupina těch, kteří nedovedou zaujmout stanovisko, nemají názor. Obecně si na nízkou užitečnost a cílenost prevence stěžují studenti LEK

(18 %), PED (17 %), PRI (10 %) a FIL (3 %). Část posluchačů PRI (10 %) a PRA (7 %) dokonce hodnotí prevenci na MU jako naprosto ztracený čas.

Téměř 92 % respondentů si myslí, že primární prevenci závislostí na MU není věnován dostatečný časový prostor. Ženy jsou kritičtější než muži. Při třídění odpovědí respondentů dle fakult rovněž převažuje názor, že primární prevenci závislostí není během jejich vysokoškolského studia věnován dostatek času. Pokud jde o názor respondentů na nabídku aktivit primární prevence závislostí na MU, více než 90 % z nich si myslí, že není dostatečně pestrá. Ženy jsou opět kritičtější než muži. Při třídění odpovědí respondentů dle fakult převažuje názor zcela obdobný.

Při hodnocení pozitivních odpovědí studentů se ukázalo, že pětina celého souboru (sedmina mužů a čtvrtina žen, $p < 0,001$, χ^2) by stála o zavedení či častější využívání výkladu s diskusí v rámci výuky. Besedu s odborníkem z praxe by uvítala polovina všech dotazovaných (35 % mužů, 57 % žen, $p < 0,001$, χ^2), obdobně besedu s bývalým uživatelem drog (43 % mužů, 55 % žen, $p < 0,001$, χ^2). Návštěvu externího preventivního či léčebného zařízení by si přálo zařadit 46 % osloveného vzorku (čtvrtina mužů a polovina žen, $p < 0,001$, χ^2). Přibližně třetina souboru by podpořila či posílila spolupráci posluchačů na preventivním projektu (grantu). Třetina celého vzorku (čtvrtina mužů, třetina žen, $p < 0,05$, χ^2) by zavedla či posílila různé preventivní aktivity na vysokoškolských kolejích, třetina všech respondentů (pětina mužů, třetina žen, $p < 0,001$, χ^2) akce mimokolejní (vzdělávací, umělecké, sportovní).

Pouze 3 % všech oslovených někdy využila služeb Poradenského centra MU, jež je lokalizováno v budově rektorátu. Prakticky šlo pouze o ženy, z nichž 2 % navštívila centrum jednou, 2 % opakovaně. Respondentky, které uvedly jednorázovou či opakovanou návštěvu Poradenského centra, pocházely z řad studentek FIL a PRA. Třetina všech respondentů (více než polovina mužů a čtvrtina žen, $p < 0,001$, χ^2) by souhlasila s rozšířením poradenských služeb pro studenty MU o problematiku závislostí, zbytek nepovažuje toto téma za aktuální. Frekvence odpovědí na tuto otázku při třídění podle fakult kolísá. Rozšíření stávajících poradenských služeb o řešení problémů s drogami a návykovým chováním by uvítala desetina respondentů z LEK, čtvrtina z FIL, INF a SOC, třetina z PRA, 40 % z PED a PRI, polovina z ESP a SPO. V případě, že by respondenti potřebovali využít protidrogového poradenství, mohli by volit z několika možností. Třetina z nich (19 % mužů, 36 % žen, $p < 0,001$, χ^2) by ztotožnila poradenství při závislostech s objektem stávajícího Poradenského centra MU, sedmina (8 % mužů, 16 % žen, $p < 0,001$, χ^2) by poradenství raději umístila v objektu některé z vysokoškolských kolejí MU. Čtvrtina všech dotazovaných (19 % mužů, 27 % žen, $p < 0,001$,

χ^2) by uvítala nabídku poradenství v objektech některé z fakult MU, třetina souboru (54 % mužů, 20 % žen, $p < 0,001$, χ^2) pak zcela externě mimo dosah MU.

5 Diskuse

Podle dostupných literárních pramenů existují různé popisné a srovnávací studie charakteru drogové epidemiologie, zaměřené na užívání legálních i ilegálních drog typu substancí, méně nesubstančních, u různých populačních skupin. Z českých zdrojů je třeba mj. zmínit práce Csémyho, Hrachovinové a Krcha (2004) a metaanalýzu vysokoškolského prostředí realizovanou Vondráčkovou, Vackem a Grohmannovou (2009) a zaměřenou na substanční i nesubstanční závislosti a možnosti jejich prevence.

Alkohol je v ČR nejčastěji užívanou a značně tolerovanou návykovou látkou. Výskyt abstinentů mezi vysokoškolskými studenty se pohybuje dle okolností mezi 0–15 %, s průměrem kolem 5 % (Kachlík, Šimůnek, 1998; Syrovcová, Venderová, Višňovský, 2001). Typickým v tomto segmentu je tzv. binge drinking, tedy nárazové pití nadměrných dávek alkoholu během jedné konzumní epizody (Jones et al., 2001; Sheffield et al., 2005; Liu, 2007). Konzumaci alkoholických nápojů vysokoškolskými studenty je věnována velká pozornost především v zámoří, kde je problémové pití chápáno jako důležitý negativní faktor ovlivňující zdraví (Marlatt, Witkiewitz, 2002; Kypri, Cronin, Wright, 2005).

Vlastní zkušenost s kouřením v České republice má 60–75 % vysokoškolských studentů (Kachlík, 2011), což převyšuje prevalenci ve srovnatelném segmentu obecné populace 18–24letých, jde o 58 % osob (Výběrové šetření ..., 2006). Vzhledem k obtížnějšímu porovnání sebraných dat z různých vysokých škol v rámci České republiky by bylo vhodné počítat spíše s vyšší mírou prevalence aktuálního kuřáctví, okolo 30 % (Vondráčková, Vacek, Grohmannová, 2009). Výskyt pravidelných denních kuřáků mezi vysokoškolskými studenty se většinou pohybuje mezi 7–16 % (Csémy, Hrachovinová, Krch, 2004), v obecné populaci však činí více než 30 % (Výběrové šetření ..., 2006). Muži jsou silnějšími a častějšími kuřáky oproti ženám (Csémy, Hrachovinová, Krch, 2004; Kimáková, Bernasovská, 2007). Dále bylo zjištěno, že s postupem studentů do vyšších ročníků vysoké školy klesá prevalence jejich aktuálního kouření (Hrubá, Kachlík, 1998; Csémy, Hrachovinová, Krch, 2004). V Slovenské republice v populaci obecně roste podíl nekuřáků (v roce 2006 činil více než 60 %), obdobně tomu je i mezi mládeží. S rostoucím věkem respondentů se zvyšuje podíl denních kuřáků, u dětí a dospívajících

se nejčastěji vyskytují příležitostní kuřáci (Kimáková, 2009; Ochaba, Rovný, Bielík, 2009).

Užívání nelegálních návykových látek v segmentu vysokoškolských studentů jednoznačně dominuje marihuana (Vondráčková, Vacek, Grohmannová, 2009). Alespoň jednu celoživotní zkušenost s ní přiznala polovina studentů. Kromě konopí jsou s prevalencí celoživotní zkušenosti kolem 10 % častěji užívány halucinogeny, taneční drogy a tlumivé léky bez předpisu (Csémy, Hrachovinová, Krch, 2004). Existují rozdíly mezi pohlavími ve zkušenostech se sledovanými nelegálními návykovými látkami; muži vykazují výrazně vyšší prevalenci s výjimkou užívání tlumivých léků bez předpisu (Vondráčková, Vacek, Grohmannová, 2009). Užití některé nelegální návykové látky v obecné populaci v posledním roce bylo zachyceno u přibližně třetiny respondentů ve věkovém rozmezí 18–24 let, z toho bylo 38 % mužů a 24 % žen (Výběrové šetření..., 2006). Prevalence konzumace nelegálních drog je mezi zahraničními vysokoškolskými studenty nižší než u jejich vrstevníků ve stejné věkové skupině (Results from..., 2007). K nejoblíbenějším látkám patří obdobně jako v České republice marihuana, ve Spojených státech amerických ji přibližně třetina vysokoškolských studentů užila během posledního roku, celoživotní zkušenost s ní získalo 41–47 % (Mohler-Kuo, Lee, Wechsler, 2003; Liu, 2007). Podle výzkumu Kolibáše, Novotného a Šefránkové (2003) byly u vzorku vysokoškolských studentů nejčastěji zneužívány produkty konopí. Osoby s vlastní marihuanovou zkušeností častěji patřily k pravidelným konzumentům tabáku a alkoholu, samy většinou zkusily i jiné drogy, měly přátele užívající návykové látky. Ochaba, Rovný a Bielík (2009) uvádějí, že na slovenské drogové scéně dominují marihuana, pervitin a heroin, posílila zejména pozice konopných a tanečních drog. Existují regionální rozdíly mezi užíváním nelegálních návykových látek, výrazně vede Bratislava. Obecně převažuje užívání opioidů na západním Slovensku, marihuany na středním Slovensku a prchavých látek na východě země.

Závislostní chování vzniklé na podkladě nadužívání moderních informačních a komunikačních technologií a patologického hráčství nejčastěji vede ke zhoršeným studijním výsledkům, nedochvilnosti či absencím ve výuce, zhoršení zraku, nedostatku spánku, bolestem pohybového aparátu, vyčerpání, ztrátě prostředků určených k hrazení vzdělávání a životních potřeb, následkům v sociální sféře (Morahan-Martin, Schumacher, 2000; Chou, 2001; Stinchfield, Hanson, Olson, 2006). Některé zdroje uvádějí, že komunikace po internetu může mezilidské vztahy pomoci navázat a utužit, jiné oponují a připomínají, že tento způsob komunikace sociální vztahy naopak rozvolňuje a vede k izolaci (Vondráčková, Vacek, Grohmannová,

2009). Závislostní chování po určité době postihuje všechny kvality zdraví – fyzickou, psychickou i sociální (Nešpor, 2000; Strach, 2008).

V roce 1994 byl proveden rozsáhlý výzkum ve vzorku cca 2 000 vysokoškolských studentů z celé České republiky. Hraní během posledního měsíce přiznalo více než 60 % dotazovaných, z toho víc než desetina hrála 6krát a častěji. Dostupnost ICT od roku 1994 mnohonásobně vzrostla, proto lze v současné době očekávat i vyšší podíl hráčů mezi studenty (Vondráčková, Vacek, Grohmannová, 2009). Nešpor a Csémy (2005) zdůrazňují, že výskyt patologického hráčství bude s ohledem na nadprůměrnou dostupnost hazardních her v České republice velmi vysoký i v celosvětovém měřítku. Šimková a Činčera (2004) uvádějí, že existuje výrazný rozdíl mezi průměrnou dobou strávenou na internetu za týden mezi závislými a nezávislými respondenty: vysokoškoláci se závislostním chováním tráví průměrně na internetu 44 hodin za týden, ostatní pouze 13 hodin. Autoři si všímali problémového užívání ICT ve vzorku více než 300 osob. Galácz a Šmahel (2007) publikovali výsledky reprezentativního průzkumu pro Světový projekt o internetu, podle nichž používalo v roce 2006 internet 100 % českých vysokoškolských studentů, zatímco v obecné populaci ve věkové kategorii 18–29 let v tomtéž výzkumu bylo zaznamenáno pouze 74 % uživatelů internetu. Blinka (2008) identifikoval ve věkové skupině 20–26 let 5 % závislých a další 4 % závislosti ohrožených respondentů. Výskyt závislostního chování klesá s rostoucím věkem, přístupnost a využívání internetu stoupá se zvyšující se úrovní vzdělání. Z těchto skutečností vyplývá, že populace vysokoškolských studentů je jednou ze skupin nejvíce ohrožených závislostním chováním v souvislosti s používáním internetu.

Incidenci a okolnosti problémového užívání internetu mezi vysokoškolskými studenty studovali Morahan-Martin a Schumacher (2000). Z téměř 300 osob přibližně desetina vykazovala znaky problémových uživatelů. Většinou šlo o muže, kteří se sociálně i psychicky realizovali v aktivitách na síti (chat, hry). Relativní četnost výskytu závislostního chování v souvislosti s používáním internetu mezi vysokoškolskou populací v zahraničí kolísá mezi 6–13 %. Pouze velmi malá část uživatelů internetu si dokáže připustit vliv závislosti na své životy (Anderson, 2001; Yuen, Lavin, 2004). Studenti s rizikovým chováním vůči internetu častěji využívají chat, e-mail, hrají on-line počítačové hry (Chou, 2001).

V USA je udávána prevalence patologického hráčství přibližně v rozmezí 3–5 % populace vysokoškolských studentů. (LaBrie et al., 2003; Stinchfield, Hanson, Olson, 2006). U patologického hráčství byla nalezena silná korelace s užíváním alkoholu a jinými nelegálními návykovými látkami (Clark, 2003; LaBrie et al., 2003). Engwall, Hunter a Steinberg (2004) studovali vzorek

téměř 1 400 respondentů z řad vysokoškolských studentů ve Spojených státech amerických. Pětina mužů a dvacetina žen vykazovala znaky problémového hraní, které již poškozovalo jejich zdraví a bylo spojeno s vyšší úrovní konzumace legálních drog a konopí.

Systematickou aplikaci programů primární prevence závislostí je třeba vhodně načasovat. Zejména vzhledem k brzkému setkání s alkoholem a tabákem a jejich vyzkoušení je potřebné včasné působení nespécifické prevence (založení a fixace pozitivních vzorců chování spojených se zdravým životním stylem) již v předškolním věku, kdy těžiště leží na rodině a předškolním zařízení, později na základní škole. S projekty specifické prevence se žáci obvykle setkávají na přelomu prvního a druhého stupně základní školy, navazují na ně středoškolské aktivity. Argumentace pozdními zdravotními následky abúzu alkoholu a tabáku (týkají se především onemocnění oběhového systému a nádorových chorob) dětí a mládeže nemívá očekávaný efekt oproti dospělým, poněvadž horizont deseti a více let od počátku nadměrné konzumace, kdy se tyto problémy začínají objevovat, je pro ně vzdálený a málo aktuální. Za atraktivnější a důležitější lze u těchto populačních segmentů považovat argumenty kosmetické a estetické (žluté zuby a nehty, zápach z oděvu, vlasů a úst, stárnutí pleti, nemódnost), poukázání na poruchy plodnosti a riziko poškození genetické výbavy, sníženou výkonnost (škola, sport, sex), později horší možnost najít si dobře ohodnocené zaměstnání dle svých schopností na pracovním trhu. Zejména zahraniční zaměstnavatelé kladou na abstinenci od návykových látek u svých pracovníků velký důraz, tento trend se však stále důrazněji uplatňuje i v České republice (Hrubá, Kachlík, 1998; Nešpor, 2000; Skácelová, 2003; Skalík, 2003; Csémy, Hrachovinová, Krch, 2004).

Zkušenosti vysokoškolských studentů s primární prevencí závislostí a s jejím uplatňováním v univerzitním životě jsou ve větších vzorcích analyzovány jen zřídka, a to zvláště na humanitně zaměřených fakultách. Častější zmínky o způsobech aplikace prevence v akademickém prostředí pocházejí ze zahraničí. Efektivní programy prevence závislostí by měly obsahovat odborně prezentované informace, zvláště o dlouhodobých negativních účincích drog, posilování přiměřeného sebeocení a příležitostí pro realizaci životních cílů, přípravu mladých lidí na zvládání konfliktů, tlaku vrstevníků, rozvoj sociálních dovedností a umění odmítat drogy (Nešpor, Csémy, 1996).

Prof. Hrubá již více než dvacet let úspěšně realizuje komplexní program preventivního protikuřáckého působení na Lékařské fakultě MU. Během studia dochází k vytváření pozitivního modelu lékaře-nekuřáka, studenti jsou školeni, jak intervenovat své budoucí pacienty. Kromě protikuřáckého působení byli medicí i budoucí pedagogové osloveni též aktivitami, týkajícími se primární prevence zneužívání netabákových drog (Kachlík, Šimůnek,

1998). Kurz zaměřený na ovlivnění postojů a názorů u kouřících studentů medicíny byl zaveden také na Lékařské fakultě UK v Praze (Králíková et al., 1995). Na Pedagogické fakultě MU byla sestavena a realizována koncepce výchovy ke zdraví ve vysokoškolském prostředí, která je zakotvena v působení jednotlivých kateder na studenty. Problematika se dotýká rovněž sociálně patologických jevů, závislosti a jejich prevence ve školním a rodinném prostředí (Mužík, Mužíková, 2003). Vondráčková, Vacek a Grohmannová (2009) informují, že v roce 2008 vznikla v Centru adiktologie Psychiatrické kliniky I. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze adiktologická ambulance, která nabízí psychologické poradenství pro studenty a zaměstnance vysokých škol a jejich rodinné příslušníky, jejichž zdravotní stav a sociální situace jsou ohroženy užíváním návykových látek a ICT. Součástí ambulance je též internetová poradna.

Ústav preventivního lékařství Jihokaliifornské univerzity publikoval šest bodů důležitých v oblasti výzkumu a protidrogové prevence. Šlo o společné snížení nabídky a poptávky, volbu strategií prevence, které zasáhnou populační skupiny s vysokým rizikem, komplexní nebo rozšířenou prevenci, která v několika liniích a obdobích osloví cílovou populaci, přenos nových technologií, rozvoj výzkumu preventivních metod a využití styčných ploch základního výzkumu se sociálními vědními disciplínami (Pentz, 1994). Ve Spojených státech amerických se zaměřili na tvorbu intervenčních programů pro studenty se škodlivým užíváním alkoholu, poněvadž tento způsob chování je na amerických univerzitách závažným zdravotním problémem (Oswalt et al., 2007). Existují však i intervenční programy cílené na uživatele tabáku a ICT (Prokhorov et al., 2007). National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism (A Call to Action, 2002) připomíná, že efektivní intervence by měla zasahovat tři různé úrovně: individuálního studenta, který má potíže s užíváním návykové látky, studenty jako skupinu a celé univerzitní prostředí.

Při hodnocení účinnosti intervencí pro studenty vysokých škol se ukázalo, že vlastní délka intervence nemá vliv na účinnost programu a že neefektivnější jsou programy, které nabízejí též možnost osvojení si nových dovedností souvisejících zejména s kontrolou užívání oproti programům orientovaným jen na zvyšování znalostí (Walters, Bennett, Noto, 2000). V rámci působení na individuální úrovni jsou s úspěchem nejčastěji využívány krátké motivační intervence s prvky nácviku kognitivně-behaviorálních dovedností. K efektům těchto programů patří omezení množství a frekvence konzumace návykové látky, zvýšení vnímání rizika a snížení negativních následků spojených s užíváním (Baer et al., 2001; Borsari, Carey, 2000; Oswalt et al., 2007). Bylo rovněž zaznamenáno, že většina studentů preferuje oproti individuálnímu nebo skupinovému poradenství intervence v podobě neasistované metody

zaměřené pouze na uživatele nebo metody s minimálním kontaktem (Walters, Vader, Haris, 2007).

Univerzity ve Spojených státech amerických se brání růstu konzumace návykových látek mezi svými studenty mimo vlastních preventivních programů také realizací tzv. čistého (*substance-free* nebo *alcohol-free*) bydlení v kampusech. Tento způsob bydlení vede ke snižování problémů spojených s konzumací drog (Wechsler et al., 2001a, 2001b). Orosová a Schnitzerová (1997) referovaly o komunikativním výcvikovém programu prevence závislostí pro studenty Pedagogické fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích. V připravenosti studentů na protidrogové aktivity hrály podstatnou roli jejich dosavadní zkušenosti s návykovými látkami, postoje k nim a akceptace programů primární prevence závislostí. U studentů byly zaznamenány závažné rozdíly mezi názory na jednotlivé oblasti preventivní práce a mezi hodnocením vlastní připravenosti na práci se žáky, proto je klíčové začlenění informací a dovedností z oblasti prevence závislostí do pregraduální výuky. Na Lékařské fakultě Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích integrují v rámci výuky mediků prvky výchovy ke zdravému životnímu stylu. Kromě zdravé výživy, vhodné pohybové aktivity a duševní hygieny se zaměřují rovněž na prevenci nadměrné konzumace alkoholu, kouření tabáku a užívání nelegálních návykových látek, spolupracují s českými i zahraničními odbornými pracovišti (Kimáková, 2008; Kimáková, 2009; Ochaba, Kimáková, 2009).

Závěr

Analýza potenciálně rizikového chování prezenčních studentů MU ukázala, že k nejčastěji konzumovaným návykovým látkám v souboru patří alkohol, nikotin, kofein, produkty konopí a halucinogeny, zejména lysohlávky. Alkohol muži konzumují spíše pravidelně, ženy příležitostně, „legálně“ pila pouze 3 % souboru, téměř tři čtvrtiny oslovených přiznaly užití alkoholu během posledního týdne před studií. „Legálně“ kouřila pouze desetina oslovených, téměř 40 % respondentů kouřilo během posledního týdne před studií. Černou kávu již někdy okusilo 80 % oslovených, k jejím pravidelným konzumentům patří více žen, polovina respondentů pila černou kávu během posledního týdne před dotazováním. Marihuanu v posledním měsíci konzumovalo 16 % z celého souboru, výrazně převažovali muži, halucinogenní látky byly v posledním měsíci konzumovány méně než 1 % všech oslovených s převahou mužů. Alespoň jednu životní zkušenost s tzv. tvrdými drogami mělo méně než 5 % dotazovaných, častěji muži, první kontakty s nimi spadaly do intervalu 15–18 let a do období rané dospělosti, v polovině případů

šlo o 1–3 experimenty. Byl zaznamenán výskyt dealerství drog studenty na fakultách.

Na hracím automatu již někdy hrála třetina dotazovaných, na výherním pětina, muži více. Na počítači či herní konzoli již hrálo 80 % souboru, čas strávený denní hrou činil nejčastěji jednu hodinu. Třetina dotazovaných užívá mobilní telefon k telefonování, polovina k posílání textových či obrazových zpráv, nejčastěji do 1 hodiny denně. Internet respondenti využívají ve 40 % k surfování na webu, asi 15 % pracuje s webovými aplikacemi a elektronickou poštou nebo je zapojeno do některé ze sociálních sítí, desetina chatuje. On-line prací či zábavou sledované osoby tráví nejčastěji 1–3 hodiny denně. Více než tři čtvrtiny vzorku se na internetu setkaly s nějakým typem rizika.

Více než 40 % souboru si někdy v životě vsadilo, muži více. U mužů převažovaly tipy na sportovní výsledky, u žen číselné loterie. Kvůli hře či sázce si někdy v životě půjčila asi 3 % dotazovaných, muži více, většinou byl dluh splacen včas. Téměř tři čtvrtiny respondentů využívají internetové bankovníctví, většinou několikrát měsíčně. Téměř třetina souboru si koupila dražší spotřební zboží, které nutně nepotřebovala, 5 % si na to vzalo půjčku.

Více než pětina dotazovaných se setkala na MU s prevencí závislostí, s nejvyššími četnostmi pozitivních odpovědí na PED, INF, LEK a PRI. Obdobně se pětina oslovených setkala s prevencí na MU v rámci výuky, podstatně méně pak mimo ni. K preventivnímu působení jsou využívány zejména monologicky vedené přednášky, řídce přednášky s diskusí a zapojení do mimouniverzitních preventivních programů, sporadicky besedy s odborníky, návštěvy v léčebných zařízeních pro závislé a účast na uměleckých a sportovních akcích.

Více než 80 % respondentů odpovědělo, že se univerzitní preventivní aktivity týkaly především problematiky alkoholismu a tabakismu, pouze desetina vzorku, především z humanitně zaměřených fakult, byla oslovena komplexně pojatou prevencí patologických závislostí. Jen 3 % dotazovaných mínila, že šlo o aktivity systematického charakteru, zbylé většinou jednoznačně scházela jejich návaznost a soustavnost.

Téměř dvě třetiny souboru považují univerzitní prevenci závislostí za užitečnou, i když ne vždy cílenou, desetina se vyslovuje o úrovni prevence kriticky. Podle názoru více než 90 % odpovídajících není věnován primární prevenci závislostí na MU dostatek času, nabídka preventivních aktivit je chudá. Třetina respondentů by souhlasila s rozšířením již fungujících poradenských služeb pro studenty o problematiku závislostí, zbytek oslovených nepovažuje toto téma za aktuální. Centrum protidrogového poradenství by třetina sledovaného souboru ztotožnila s objektem stávajícího Poradenského

centra MU, třetina by preferovala jeho lokalizaci zcela externě mimo dosah univerzity, zbytek by souhlasil s jeho zřízením na fakultách či kolejích.

Literatura

- A Call to Action: Changing the Culture of Drinking at U. S. Colleges* [online]. c2002, poslední revize 5. 1. 2011 [cit. 2011-11-02]. Dostupné z: <http://www.collegedrinkingprevention.gov/media/TaskForceReport.pdf>.
- ABOUJAOUDE, E. ET AL. 2006. Potential Markers for Problematic Internet Use: A Telephone Survey of 2,513 Adults. *CNS Spectrums*, vol. 11, no. 10, pp. 750–755. ISSN 1092-8529.
- ANDERSON, K. J. 2001. Internet Use Among College Students: An Exploratory Study. *Journal of American College Health*, vol. 50, no. 1, pp. 21–26. ISSN 0744-8481. DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/S1092852900014875>.
- ARNETT, J. J. 2000. Emerging Adulthood: A Theory of Development from the Late Teens Through the Twenties. *American Psychologist*, vol. 55, no. 5, pp. 469–480. ISSN 0003-066X. DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/0003-66X.55.5.469>.
- ARNETT, J. J. 2005. The Developmental Context of Substance use in Emerging Adulthood. *Journal of Drug Issues*, vol. 5, no. 2, pp. 235–254. ISSN 0022-0426. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/002204260503500202>.
- BAER, J. S. ET AL. 2001. Brief Intervention for Heavy-Drinking College Students: 4-Year Follow-Up and Natural History. *American Journal of Public Health*, vol. 91, no. 8, pp. 1310–1316. ISSN 0090-0036. DOI: <http://dx.doi.org/10.2105/AJPH.91.8.1310>.
- BEARD, K. W. 2005. Internet Addiction: A Review of Current Assessment Techniques and Potential Assessment Questions. *CyberPsychology & Behavior*, vol. 8, no. 1, pp. 7–14. ISSN 1094-9313. DOI: <http://dx.doi.org/10.1089/cpb.2005.8.7>.
- BLINKA, L. 2008. *Generace závislých? Dospívající a online hry* [online]. c2008 [cit. 2011-11-02]. Dostupné z: http://ivdmr.fss.muni.cz/infostorage/blinka_generace_zavislych-dospivajici_a_online_hry.pdf. (Pozn. redakce: v době přípravy časopisu byl internetový odkaz nefunkční.)
- BORSARI, B., CAREY, K. B. 2000. Effects of a Brief Motivational Intervention With College Student Drinkers. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, vol. 68, no. 4, pp. 728–733. ISSN 0022-006X. DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/0022-006X.68.4.728>.
- CLARK, D. 2003. Gambling and the Trait of Addiction in a Sample of New Zealand University Students. *New Zealand Journal of Psychology*, vol. 32, no. 1, pp. 39–48. ISSN 0112-109X.
- CSÉMY, L., HRACHOVINOVÁ, T., KRCH, D. F. 2004. Alkohol a jiné drogy ve vysokoškolské populaci: rozsah, kontakt, rizika. *Adiktologie*, roč. 4, č. 2, s. 124–135. ISSN 1213-3841.
- DAVIS, R. A., FLEET, G. L., BESSER, A. 2002. Validation of a New Scale for Measuring Problematic Internet Use: Implications for Preemployment Screening. *CyberPsychology & Behavior*, vol. 5, no. 4, pp. 331–345. ISSN 1094-9313. DOI: <http://dx.doi.org/10.1089/109493102760275581>.
- ENGWALL, D., HUNTER, R., STEINBERG, M. 2004. Gambling and Other Risk Behaviors on University Campuses. *Journal of American College Health*, vol. 52, no. 6, pp. 245–256. ISSN 0744-8481. DOI: <http://dx.doi.org/10.3200/JACH.52.6.245-256>.

- GALÁČZ, A., ŠMAHEL, D. 2007. *Information Society from a Comparative Perspective: Digital Divide and Social Effects of the Internet* [online]. c2007, poslední revize neuvedena [cit. 2011-11-02]. Dostupné z: <http://www.cyberpsychology.eu/view.php?cislocidanku=2007072401&arti%20cle=1>.
- HENDL, J. 2004. *Přehled statistických metod zpracování dat: analýza a metaanalýza dat*. Praha: Portál. 584 s. ISBN 80-7178-820-1.
- HRUBÁ, D., KACHLÍK, P. 1998. Budou v roce 2000 na Lékařské fakultě MU v Brně pouze nekouřící absolventi? *Alkoholismus a drogové závislosti*, roč. 33, č. 4, s. 211–222. ISSN 0862-0350.
- CHOU, CH. 2001. Internet Heavy Use and Addiction among Taiwanese College Students: An Online Interview Study. *CyberPsychology & Behavior*, vol. 4, no. 5, pp. 573–585. ISSN 1094-9313. DOI: <http://dx.doi.org/10.1089/109493101753235160>.
- JONES, S. E. ET AL. 2001. Binge Drinking Among Undergraduate College Students in the United States: Implications for other Substance Use. *Journal of American College Health*, vol. 50, no. 1, pp. 33–38. ISSN 0744-8481. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/07448480109595709>.
- KACHLÍK, P. 2011. *Mapování drogové scény, aktivit a úrovně protidrogové prevence na Masarykově univerzitě*. Brno: MSD. 304 s. ISBN 978-80-210-5724-1.
- KACHLÍK, P., HAVELKOVÁ, M. 2007. *Závěrečná zpráva o řešení grantu Id. č. Aa-1/06: deskripce drogové scény na MU v Brně a návrh preventivních opatření: etapa 2: realizace deskriptivní dotazníkové studie na MU*. Brno: Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, 117 s.
- KACHLÍK, P., HAVELKOVÁ, M. 2008a. Návykové látky, jejich konzumace, postoje a názory studentů Masarykovy univerzity. In ŘEHULKA, E. ET AL. *Prevence závislosti ve škole*. Brno: MSD, s. 25–45. ISBN 978-80-7392-077-7.
- KACHLÍK, P., HAVELKOVÁ, M. 2008b. Pohled studentů Masarykovy univerzity na prevenci patologických závislostí. In ŘEHULKA, E. ET AL. *Prevence závislosti ve škole*. Brno: MSD, s. 13–24. ISBN 978-80-7392-077-7.
- KACHLÍK, P., HAVELKOVÁ, M. 2010. Zkušenosti a názory studentů Masarykovy univerzity na virtuální drogy. In LINHARTOVÁ, D., MÁCHAL P., DANIELOVÁ, L. (Eds.). *ICOLLE 2010: Sborník z mezinárodní vědecké konference* [CD-ROM]. Brno: Konvoj, s. 123–137. ISBN 978-80-7375-535-5.
- KACHLÍK, P., ŠIMŮNEK, J. 1998. Brněnští medici, návykové látky a protidrogové poradenství. *Alkoholismus a drogové závislosti*, roč. 33, č. 3, s. 163–180. ISSN 0862-0350.
- KIMÁKOVÁ, T. 2008. Čo ovplyvňuje naše zdravie? *Bedeker zdravia: sprievodca svetom zdravia*, roč. 4, č. 6, s. 120–121. ISSN 1337-2734.
- KIMÁKOVÁ, T. 2009. Vzdelaní sú zdravší. *Bedeker zdravia: sprievodca svetom zdravia*, roč. 5, č. 2, s. 43. ISSN 1337-2734.
- KIMÁKOVÁ, T., BERNASOVSKÁ, K. 2007. The Influence of Reactive Spicies of Oxygen for Smokers in Patogenesy of Respiratory System. In ŘEHULKA E. ET AL. *School and Health 21*. Brno: MSD, pp. 721–730. ISBN 978-80-7315-138-6.

- KOLIBÁŠ, E., NOVOTNÝ, V., ŠEFRÁNKOVÁ, V. 2003. Skúsenosti študentov vysokých škôl s návykovými látkami: I. časť: užívanie a vedomosti o návykových látkach. *Alkoholizmus a drogové závislosti*, roč. 38, č. 1, s. 17–28. ISSN 0862-0350.
- KRÁLÍKOVÁ, E. ET AL. 1995. Czech Medical Faculties and Smoking. *Central European Journal of Public Health*, vol. 3, no. 2, pp. 97–99. ISSN 1803-1048.
- KYPRI, K., CRONIN, M., WRIGHT, C. S. 2005. Do University Students Drink More Hazardously than Their Non-student Peers? *Addiction*, vol. 100, no. 5, pp. 713–714. ISSN 1360-0443. DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1360-0443.2005.01116.x>.
- LABRIE, R. A. ET AL. 2003. Correlates of College Student Gambling in the United States. *Journal of American College Health*, vol. 52, no. 2, pp. 53–62. ISSN 0744-8481. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/07448480309595725>.
- LIU, L. Y. 2007. *Texas Survey of Substance Use Among College Students, Main Findings Report* [online]. c2007, posledná revízia 30. 4. 2007 [cit. 2011-11-02]. Dostupné z: <http://www.dshs.state.tx.us/WorkArea/linkit.aspx?LinkIdentifier=id&ItemID=10357>.
- MARLATT, A. G., WITKIEWITZ, K. 2002. Harm Reduction Approaches to Alcohol Use: Health Promotion, Prevention, and Treatment. *Addictive Behaviors*, vol. 27, no. 6, pp. 867–886. ISSN 0306-4603. DOI: [http://dx.doi.org/10.1016/S0306-4603\(02\)00294-0](http://dx.doi.org/10.1016/S0306-4603(02)00294-0).
- MEERKERK, G. J. ET AL. 2009. The Compulsive Internet Use Scale (CIUS), Some Psychometric Properties. *CyberPsychology & Behavior*, vol. 12, no. 1, pp. 1–6. ISSN 1094-9313. DOI: <http://dx.doi.org/10.1089/cpb.2008.0181>.
- MOHLER-KUO, M., LEE, J. E., WECHSLER, H. 2003. Trends in Marijuana and Other Illicit Drug Use Among College Students: Results from 4 Harvard School of Public Health College Alcohol Study Surveys: 1993–2001. *Journal of American College Health*, vol. 52, no. 1, pp. 17–24. ISSN 0744-8481. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/07448480309595719>.
- MORAHAN-MARTIN, J., SCHUMACHER, P. 2000. Incidence and Correlates of Pathological Internet Use Among College Students. *Computers in Human Behavior*, vol. 16, no. 1, pp. 13–29. ISSN 0747-5632. DOI: [http://dx.doi.org/10.1016/S0747-5632\(99\)00049-7](http://dx.doi.org/10.1016/S0747-5632(99)00049-7).
- MUŽÍK, V., MUŽÍKOVÁ, L. 2003. Teachers and Health Education. In ŘEHULKA, E. ET AL. *Teachers and Health*. Brno: Pavel Křepela, pp. 23–29. ISBN 80-8669-02-5.
- NEŠPOR, K. 2000. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. Praha: Portál. 150 s. ISBN 80-7178-432-X.
- NEŠPOR, K., CSÉMY, L. 1996. *Léčba a prevence závislosti: příručka pro praxi*. Praha: Psychiatrické centrum. 199 s. ISBN 80-85121-52-2.
- NEŠPOR, K., CSÉMY, L. 2005. Kolik je v České republice patologických hráčů? *Česká a slovenská psychiatrie*, roč. 101, č. 8, s. 433–435. ISSN 1212-0383.
- NOVOTNÝ, V., KOLIBÁŠ, E. 2004. Skúsenosti študentov vysokých škôl s návykovými látkami: II. časť: študenti Lekárskej fakulty UK v Bratislave. *Alkoholizmus a drogové závislosti*, roč. 39, č. 1, s. 17–36. ISSN 0862-0350.
- OCHABA, R., KIMÁKOVÁ, T. 2009. Public Health Care and Regulation of Alcohol Abuse in Slovakia. In ŘEHULKA, E. ET AL. *School and Health 21: General Issues in Health Education*. Brno: Masaryk University, pp. 215–218. ISBN 978-80-210-4929-1.

- OCHABA, R., ROVNÝ, I., BIELIK, I. 2009. *Ochrana dětí a mládeže: tabak, alkohol a drogy*. Bratislava: Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky. 185 s. ISBN 978-80-7159-175-7.
- OROSOVÁ, O., SCHNITZEROVÁ, E. 1997. Prevencia závislosti v pregraduálnej príprave učiteľov. *Alkoholizmus a drogové závislosti*, roč. 32, č. 4, s. 207–213. ISSN 0862-0350.
- OSWALT, S. B. ET AL. 2007. Did it Worked? Examining the Impact of an Alcohol Intervention on Sanctioned College Students. *Journal of College Student Development*, vol. 48, no. 5, pp. 543–557. ISSN 0897-5264. DOI: <http://dx.doi.org/10.1353/csd.2007.0056>.
- PENTZ, M. A. 1994. Directions for Future Research in Drug Abuse Prevention. *Preventive Medicine*, vol. 23, no. 5, pp. 646–652. ISSN 0091-7435. DOI: <http://dx.doi.org/10.1006/pmed.1994.1107>.
- PROCHÁZKA, D. 2010. *První kroky s internetem*. 3. aktualizované vyd. Praha: Grada Publishing. 108 s. ISBN 978-80-247-3255-8.
- PROKHOROV, A. V. ET AL. 2007. Computer-Assisted, Counselor-Delivered Smoking Cessation Counseling for Community College Students: Intervention Approach and Sample Characteristics. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, vol. 16, no. 3, pp. 35–62. ISSN 1067-828X. DOI: http://dx.doi.org/10.1300/J029v16n03_03.
- Příručka k provádění výběru metodou sněhové koule: Snowball sampling*. Praha: Úřad vlády – Council of Europe, 2003. 108 s. ISBN 80-86734-08-0.
- Results from the 2006 National Survey on Drug Use and Health*. Rockville: SAMHSA, 2007. 282 p.
- SHEFFIELD, F. D. ET AL. 2005. Binge Drinking and Alcohol-Related Problems Among Community College Students: Implications for Prevention Policy. *Journal of American College Health*, vol. 54, no. 3, pp. 137–141. ISSN 0744-8481. DOI: <http://dx.doi.org/10.3200/JACH.54.3.137-142>.
- SKÁČELOVÁ, L. 2003. Prevence ve výuce – základní pedagogické principy. In KALINA, K. ET AL. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup*: 2. Praha: Úřad vlády ČR, s. 291–299. ISBN 80-86734-05-6.
- SKALÍK, I. 2003. Primární prevence zneužívání drog: úrovně, formy, metodologické principy. In KALINA, K. ET AL. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup*: 2. Praha: Úřad vlády ČR, 2003, s. 285–290. ISBN 80-86734-05-6.
- SPOUSTA, V. 2009. *Vademékum autora odborné a vědecké práce humanitního a sociálního zaměření*. Brno: Akademické nakladatelství CERM. 231 s. ISBN 978-80-7204-617-1.
- STINCHFIELD, R., HANSON, W. E., OLSON, D. H. 2006. Problem and Pathological Gambling among College Students. *New Directions for Student Services*, no. 113, pp. 63–72. ISSN 1536-0695. DOI: <http://dx.doi.org/10.1002/ss.19>.
- STRACH, J. 2008. Jak připravit žáky a jejich rodiče na nebezpečí plynoucí z rozvoje telekomunikací a zejména internetu. In ŘEHULKA, E. ET AL. *Prevence závislostí ve škole*. Brno: MSD, s. 72–77. ISBN 978-80-7392-077-7.
- SYROVCOVÁ, L., VENDEROVÁ, K., VIŠŇOVSKÝ, P. 2001. Attitudes of Undergraduate Pharmacy Students towards Alcohol and Smoking. *Folia Pharmaceutica Universitas Carolinae*, vol. 26, pp. 75–82. ISSN 1210-9495.

- ŠIMKOVÁ, B., ČINČERA, J. 2004. Internet Addiction Disorder and Chatting in the Czech Republic. *Cyberpsychology and Behavior*, vol. 7, no. 5, pp. 536–539. ISSN 1094-9313. DOI: <http://dx.doi.org/10.1089/cpb.2004.7.536>.
- VONDRÁČKOVÁ, P., VACEK, J., GROHMANNOVÁ, K. 2009. Psychoaktivní látky a závislostní chování u vysokoškoláků: Prevalence, vzorce užívání, rizika a možnosti intervence. *Zaostřeno na drogy*, roč. 7, č. 4, s. 1–12. ISSN 1214-1089.
- Výběrové šetření o zdravotním stavu a životním stylu obyvatel České republiky zaměřené na zneužívání drog. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2006. 84 s. ISBN 80-7280-636-X.
- WALTERS, S. T., BENNETT, M. E., NOTO, J. V. 2000. Drinking on Campus: What Do We Know about Reducing Alcohol Use among College Students? *Journal of Substance Abuse Treatment*, vol. 19, no. 3, pp. 223–228. ISSN 0740-5472. DOI: [http://dx.doi.org/10.1016/S0740-5472\(00\)00101-X](http://dx.doi.org/10.1016/S0740-5472(00)00101-X).
- WALTERS, S. T., VADER, A. M., HARIS, T. R. 2007. A Controlled Trial of Web-Based Feedback for Heavy Drinking College Students. *Prevention Science*, vol. 8, no. 1, pp. 83–88. ISSN 1359-4986. DOI: <http://dx.doi.org/10.1007/s11121-006-0059-9>.
- WECHSLER, H. ET AL. 2001a. College Smoking Policies and Smoking Cessation Programs: Results of a Survey of College Health Center Directors. *Journal of American College Health*, vol. 49, no. 5, pp. 205–212. ISSN 0744-8481. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/07448480109596305>.
- WECHSLER, H. ET AL. 2001b. Drinking Levels, Alcohol Problems and Secondhand Effects in Substance-free College Residence: Results of a National Study. *Journal of Studies on Alcohol*, vol. 62, no. 1, pp. 23–31. ISSN 1937-1888. DOI: <http://dx.doi.org/http://dx.doi.org/10.15288/jsa.2001.62.23>.
- YUEN, N. C., LAVIN, M. J. 2004. Internet Dependence in the Collegiate Population: The Role of Shyness. *CyberPsychology and Behavior*, vol. 7, no. 4, pp. 379–383. ISSN 1094-9313. DOI: <http://dx.doi.org/10.1089/cpb.2004.7.379>.

Zveřejněné studie byly podpořeny těmito prostředky interního grantového výzkumu Masarykovy univerzity: Deskripce drogové scény na MU v Brně a návrh preventivních opatření. Etapa 1: Příprava dotazníkového šetření a pilotní studie (id. č. PdF MU Aa 2/05). Deskripce drogové scény na MU v Brně a návrh preventivních opatření. Etapa 2: Realizace deskriptivní studie na MU a její vyhodnocení (id. č. PdF MU Aa 1/06). Deskripce drogové scény na MU v Brně a návrh preventivních opatření. Etapa 3: Zmapování preventivních aktivit na MU a jejich podpora (id. č. MUNI/41/V05/2007). Problematika virtuálních drog ve vzorku studentů Masarykovy univerzity (id. č. MUNI/41/012/2009).

Autor

doc. MUDr. Petr Kachlík, Ph.D., Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Institut výzkumu školy a zdraví, Poříčí 31a, 603 00 Brno, e-mail: kachlik@ped.muni.cz